José Saramago

Bilinmeyen Adanın Öyküsü

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

Özgün Adı O Conto da Ilha Desconhecida
Copyright © José Saramago & Editorial Caminho, SA - 1997
Dr. Ray-Güde Mertin Lit. Ag., Almanya
Akcalı Telif Hakları Ajansı kanalıyla alınmıştır.

Kapak Tasarımı Mehmet Ulusel
Düzelti Eylül Duru
Sayfa Düzeni Tipograf (0212) 292 41 11
Birinci Basım Ocak 2001
ISBN 975-458-255-6
OTM 11014801
Basımevi Şefik Matbaası (0212) 551 55 87
İstanbul

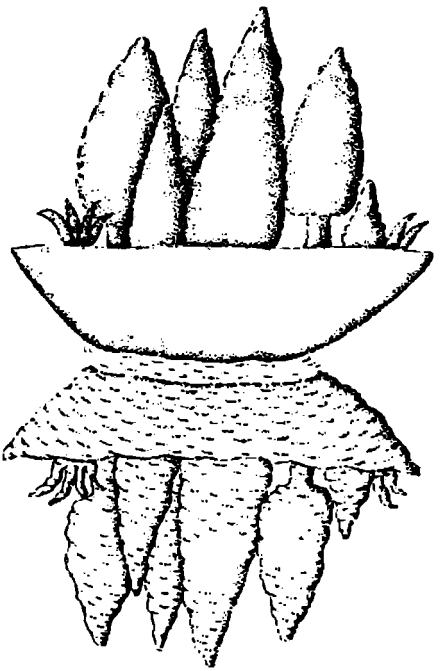
TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

bilinmeyen adanın öyküsü

José Saramago

Çeviren E. Efe Çakmak

Anlatı

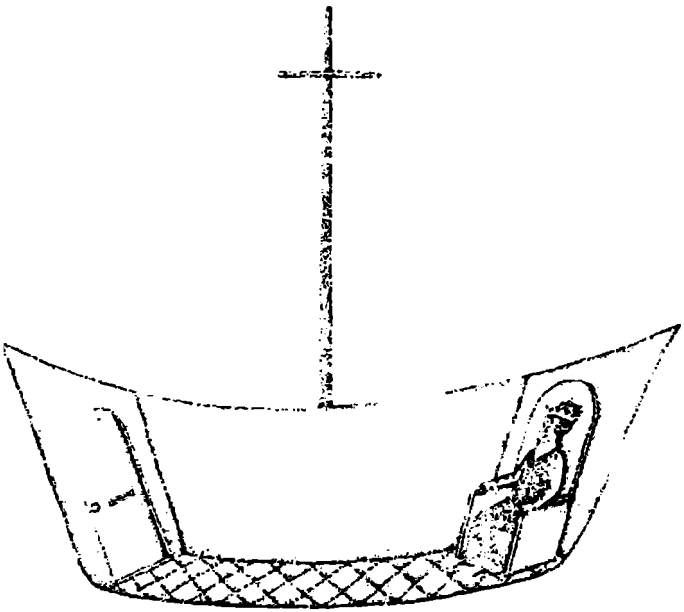
Adamın biri kralın kapısını çalmış ve demiş ki, Bana bir tekne ver. Kralın evinin daha birçok kapısı varmış, ama bu kapı, dileklere mahsus kılınmış olan kapıymış. Tüm zamanını hediyeler kapısının önünde bekleyerek geçirdiğinden (kral-lara sunulan türden hediyeler, bilirsiniz işte), dilekler kapısı çalındığında, duymamazlıktan gelirmiş kral, ancak kapıyı döven bronz tokmağın sesi durmak bilmez, kulak tırmalayıcı olmaktan çıkıp bir rezalete yol açacak biçimde komşuları huzursuz etmeye başlarsa (insanlar söylenmeye başlarmış, Kapıyı açmaya bile gücü yetmiyorsa, ne biçim kral bu böyle), ancak bundan sonra birinci kâtibe seslenirmiş ve dilencinin ne istediğini öğrenmesini buyururmuş, tabii onu susturmanın başka bir yolunu bulmak ihtimaller dahilinde de-

ğilse. Ardından birinci kâtip, ikinci kâtibe haber verirmiş ki o da üçüncü kâtibi çağırırmış ve üçüncü kâtipse birinci hizmetliye emirler verirmiş, bunun ardından birinci hizmetli emirleri ikinci hizmetliye iletirmiş, işte böylece, emirler aşağılara, ta temizlikçi kadına kadar ulaşırmış, artık onun da emir verecek kimsesi olmadığından, kapıyı azıcık aralarmış ve aralıktan sorarmış, Söyle, nedir isteğin. Dilenci derdini anlatırmış, yani onu buraya getirenin ne olduğunu, ne istediğini söylermiş, sonra kapı önünde, talebinin kulaktan kulağa tüm bu yolları bir kez daha katedip ta krala kadar gitmesini beklermiş. Talep ona geri geldiğinde her zamanki gibi kendisine sunulan hazlarla meşgul olan kral, cevap vermekte hiç acele etmezmiş, fakat sonunda, insanlarının mutluluğu ve refahıyla yakınen ilgili olduğunu kanıtlayan bir iş yapar, birinci kâtibe resmi bir rapor kaleme alması için emir verirmiş, birinci kâtip, gerçi söylemeye gerek yok ama, emri ikinci kâtibe iletirmiş, ikinci kâtıpse üçüncü kâtibi olup bitenden haberdar edermiş ve işte böylece sözler yine aşağılara, ta temizlikçi kadına kadar varırmış ki o da kafasına göre evet ya da hayır diye bir cevap verirmiş.

Gel gelelim bir tekne isteyen şu adamın durumunda, olup biten bundan ibaret değilmiş. Temizlikçi kadın kapının aralığından sorduğunda, Söyle, nedir isteğin, adam diğerleri gibi ünvan, altın ya da üç beş kuruş para istememiş, demiş ki, Kralla konuşmak istiyorum, Sen de bal gibi bilirsin kralın buraya gelemeyeceğini, hediyeler kapısının arkasında işi başından aşkın, diye cevap vermiş kadın, Pekâlâ, gidip ona benimle yüz yüze konuşmak için yanıma gelmediği sürece yerimden kımıldamayacağımı söyle, gelip derdimi dinlemeli, demiş adam ve sonra da kapının önüne boylu boyunca uzanmış, hava soğuk olduğundan bir battaniyeye sarınmış. Girmek ya da çıkmak isteyen önce onu çiğnemek zorunda kalacakmış yani. Şimdi bu büyük bir sorun doğurmuş, çünkü, bir kere şunu akıldan çıkarmamak gerekiyor ki kapıların idaresi için hazırlanan tüzük gereği bir defada ancak bir dilenciyle ilgileniliyormuş ve bunun anlamıysa, kapının önünde cevap bekleyen biri olduğu sürece, kimsenin yaklaşıp ihtiyaçlarını ya da arzularını bildiremeyeceği. İlk bakışta, tüzükteki bu maddeden herkesten çok kral faydalanıyormuş gibi geliyor insana, ne de olsa

kederli hikâyelerle can sıkan insan sayısı ne kadar azalırsa, kralın o kadar çok zamanı olurdu hediyeleri toplayıp biriktirmeye, ona sunulanlarla keyif çatmaya. Fakat biraz düşünürsek aslında kralın kaybeden taraf olduğunu anlarız, çünkü insanlar basit bir cevabın bile akıllara durgunluk verecek kadar uzun zaman aldığını fark edince ortaya çıkacak olan tepkiler, toplumun huzurunu tümden kaçıracaktı ve bu, krala sunulan hazlar ve saraya akan hediyeler söz konusu olduğunda ani ve olumsuz bir etki uyandıracaktı. Bahsi geçen özel koşullar altında, üç günün sonunda, kimin yaman olduğu herkes tarafından iyice anlaşılınca, kral, talebinin uygun görülen resmi kanallar aracılığıyla iletilmesini reddeden şu baş belasıyla yüz yüze görüşüp ne derdi varmış öğrenmek için, hediyeler kapısına gitmiş. Aç kapıyı, demiş kral temizlikçi kadına, o da sormuş, Açayım mı yoksa aralayayım mı. Kral bir an tereddüt etmiş, işin aslı, sokak havasını ciğerlerine çekmeye tenezzül etmezmiş pek, fakat düşünmüş taşınmış, onun gibi soylu bir şahsiyetin, bir kuluyla kapı aralığından konuşmasının uygunsuz olacağına hükmetmiş, majestelerinin onuru söz

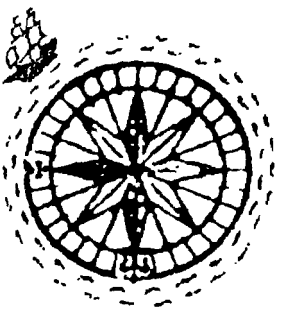
konusu, olur mu hiç kapı aralığından konuşmak, sanki majesteleri korkarmış gibi bir kulundan, hele onu dinleyen birisi varken yanı başında, konuşur mu hiç kapının aralığından, hele bir de o dinleyen, her şey olup bittikten sonra cümle aleme kim bilir neler neler duyuracak bir temizlikçi kadınsa, olur mu kapının ardına saklanmak, Aç kapıyı sonuna kadar, diye buyurmuş kral. Bir tekne isteyen adam, kapının sürgüleri açılırken çıkan sesi duyar duymaz kalkmış yattığı yerden, battaniyesini katlamış ve beklemeye koyulmuş. Tüm bunlar birilerinin olup bitene müdahale edeceğinin işaretini veriyormuş, bunun anlamı da kapının önünün çok yakında boşalacağı olduğundan, kralın cömertliğinden medet uman ve haliyle kapının önünde yer kapmak için çıldıran adamlar bizimkilerin etrafını sarıvermiş. Kralın beklenmeyen ziyareti (tahta çıktığı günden bugüne, daha önce hiç görülmemiş böyle bir şey yaptığı), herkesi şaşkına çevirmiş, tek şaşıran kapının önünde yer kapmaya çalışanlar değilmiş, sokağın karşı tarafında oturan ve az evvel kopan şamatayı merak edıp pencerelere koşuşturan insaların da ağzı açık kalmış. Olup biten karşısın-

da hiç de şaşırmış gibi görünmeyen tek insan, kraldan bir tekne istemeye gelen adammış. Üç gün sürse bile, kralın, kayda değer hiçbir sebep olmaksızın alışılmadık bir cüretle onunla yüz yüze konuşmayı talep eden bir adam karşısında meraka kapılmaya mecbur olduğunu hesap etmiş ve işte haklı çıkıyormuş. Bir yanda dayanılmaz merakı, bir yanda daha ne olup bittiğini anlayamadan etrafa toplanan kalabalık, iyice bunalmış kral ve birbiri ardına üç soru patlatmış, Ne istiyorsun, Neden ne istediğini herkesin söylediği gibi söylemedin, Sence yapacak daha iyi bir şeyim yok mu benim, fakat adam yalnızca ilk soruyu cevaplamış, Bana bir tekne ver. Kral öyle bir afallamış ki, temizlikçi kadın telaşla tabureyi ve dikiş yaparken oturduğu hasır koltuğu hazırlamış, buyur etmiş kralı, yani bu kadın sadece temizlik yapmazmış, saraydaki yırtık sökükten de o sorumluymuş, elinden geldiğince diker yamar dururmuş, ona bakarmış mesela uşakların çoraplarındaki sökükler. Kral garipsemiş oturduğu yeri, çünkü bu koltuk onun tahtından çok daha alçakmış, nereye koyacağını şaşırmış ayaklarını, önce şöyle bir toparlamış bacaklarını, sonra bakmış olmuyor,

iki yana açmış bacaklarını yayılmış, bu arada bir tekne isteyen adam sabırla bir sonraki soruyu beklemekteymiş, Peki acaba, mümkün müdür şu tekneyi niçin istediğin konusunda bizleri aydınlatman, işte, nihayet temizlikçi kadının koltuğuna yerleşmeyi başarıp bir nebze de olsa rahat ettikten sonra kralın sorduğu soru bu olmuş, Bilinmeyen adayı aramaya çıkmak için, diye cevap vermiş adam, Bilinmeyen ada nerden çıktı şimdi, diye sormuş kral kahkahasını bastırmaya çalışarak, şuna bakın hele, sanki seyrüsefer hayalleriyle kendinden geçen o zırdelilerden biri var karşısında, böylesine bulaşmak pek hayırlı olmaz diye düşünmüş olmalı, içinden gülmeli belli etmemeli, Bilinmeyen ada diyorum, diye tekrarlamış adam, Saçma, bilinmeyen ada kalmadı artık, Sana kim söyledi, efendi, bilinmeyen ada kalmadığını, Bütün adalar haritada var, Sadece bilinenler var haritalarda, Peki ya senin aramak istediğin neyin nesi, Eğer bunu söyleyebilseydim, bilinmeyen demezdim ona, Yoksa birilerinin onun hakkında konuştuğunu mu duydun, diye sormuş kral, daha ciddiymiş şimdi, Hayır, kimsenin ondan bahsettiğini duymadım, Öyleyse niye inat ediyorsun

var var diye, Çok basit bir sebebim var, bilinmeyen ada kalmaması mümkün değil de ondan, Ve bu yüzden bir tekne istiyorsun benden, Evet, buraya bir tekne istemeye geldim, Peki sen kimsin ki ben sana bir tekne vereceğim, Sen kimsin ki beni geri çevireceksin, Ben bu toprakların kraliyım ve bu kraliyetteki bütün tekneler benim malımdır, Daha çok sen o teknelerin malısın, Ne demek istiyorsun, diye sormuş kafası iyice karışan kral, Dediğim o ki onlar olmadan sen bir hiçsin, fakat onlar sen olmadan da yelkenlerini açabilirler, Ancak benim emrimde, benim kaptanlarım ve benim denizcilerimle yapabilirler bunu, Ben senden kaptan ya da denizci istemiyorum, senden tek istediğim bir tekne, Peki şu bilinmeyen adaya ne olacak, eğer onu bulursan, o da benim malım olacak mı, Sen, efendi, sadece bilinen adalarla ilgileniyorsun, Bir bilinsin, diğerleri de ilgilendirir beni, Belki de bu ada bilinmeye yanaşmaz, Öyleyse ben de vermem sana tekneyi, Verirsin, verirsin. Böylesine kendinden emin bir tarzla sarf edilen bu sözleri duyduktan sonra, konuşma başladığından beri hediyeler kapısının önünde bekleyen ve gitgide sabırsızlanan onca insan, da-

vanışma ruhu taşıdıklarından değil de sırf o baş belasından bir an önce kurtulmayı gönülden arzuladıklarından, araya girmeye karar vermişler ve hep bir ağızdan bağırmaya başlamışlar, Ver şuna tekneyi, ver şuna tekneyi. Kral temizlikçi kadına, halk arasında düzeni ve tertibi sağlaması için saray muhafızını çağırmasını buyuracak olmuş, tam ağzını açmış konuşmaya başlayacakmış ki, karşı taraftaki evlerin pencerelerinden, olup biteni heyecanla takip eden insanlar, hararetle katılmışlar koroya, başlamışlar diğerleriyle birlikte bağırmaya, Ver şuna tekneyi, ver şuna tekneyi. Toplumsal iradenin böylesine açık seçik ifade edileniyle yüz yüze gelince, tüm bunlar olup biterken hediyeler kapısından kaçırdıklarını düşünen ve canı sıkılan kral, sağ elini kaldırmış ve sessiz olmalarını buyurmuş, sonra da demiş ki, Sana bir tekne vereceğim, ama kendi tayfanı kendin bulman gerekiyor, bütün denizcilerim bilinen adalar için lazım bana. Adamın sözleri kalabalığın sevinç çığlıklarına karışıp duyulmaz olmuş, dudak hareketleri göz önünde bulundurulursa, Teşekkür ederim, majesteleri, demiş olabileceği gibi, Ben hallederim, kolay gerisi, demiş de

olabilirmiş, fakat bundan sonra kralın ne söylediğini herkes duymuş rahatlıkla, Aşağıdaki limana git, liman müdürüyle konuşmak istediğini söyle, ona seni benim gönderdiğimi söylersin, sana bir tekne vermesini istediğimi de söyle, al şu kâğıtları da yanında götür. Bir tekne verilecek olan adam, ona uzatılan belgeyi incelemeye başlamış, kralın adının altında, Kral sözcüğü yazılıymış, kralın, hizmetçi kadının omzunda karaladığı sözcüklerse şunlarmış, Bu şahsa bir tekne verin, çok büyük bir tekne olması gerekmiyor, fakat güvenli, denize açılabilecek bir tekne olsun, eğer işler ters giderse, sorumlusu ben olmak istemem. Adam, herhalde bu kez teşekkür etmek için, başını kaldırdığında, kral çoktan kaybolup gitmiş, sadece temizlikçi kadın varmış şimdi orada, zavallıcık düşünceli düşünceli bakmaktaymış adama. Adam kapının önünden çekilmiş, işte bu, diğer adayların harekete geçmesi için iyi bir fırsat, onca insanın hep birlikte, kapıya ilk varan olmak için harekete geçmesiyle baş gösteren şamatayı anlatmanın anlamı yok burada, fakat gel gör ki, kapı bir kez daha kapanmış suratlarına. Bronz tokmakla kapıyı dövüp durmuşlar temizlikçi kadını çağırmak

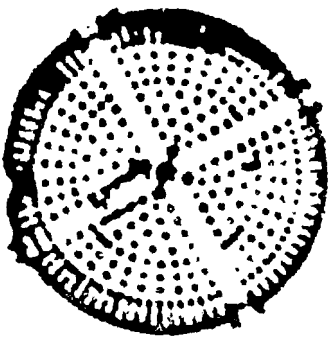
için, fakat temizlikçi kadın da artık orada değilmiş, kovasıyla süpürgesini kaptığı gibi arkasını dönmüş ve çekip gitmiş diğer bir kapıdan, şu malum kararlar kapısından, pek nadir olurmuş o kapının kullanıldığı ve kullanıldığında, verilen kararın artık geri dönüşü yokmuş. İşte şimdi anlaşılıyor temizlikçi kadının neden öyle düşünceli düşünceli baktığı, öyle ya, nihayet, istediği tekneyi almak için, limana doğru yola koyulan adamın peşinden gitmeye, tam o an karar vermiş. Canına tak etmiş artık sarayları temizleyip paspaslamak, iş değiştirmenin zamanının geldiğine karar vermiş temizlikçi kadın, asıl görevinin tekneleri temizleyip paspaslamak olduğuna karar vermiş, en azından denizde, suyu hıç eksik olmayacakmış. Henüz mürettebatı toplamaya başlamamış olan adam, güverteyi yıkayıp süpürecek ve benzer temizlik işlerini yapacak kişinin, şimdiden peşinden gelmekte olduğundan haberdar değilmiş, işte kader hep böyle muamele eder bizlere, hemen arkamızdadır, iyice sokulmuştur, hatta biz kendi kendimize söylenirken, Her şey bitti, hepsi bu kadar, ama kimin umurunda, elini uzatmıştır omuzumuza dokunmak için.

Yürümüş de yürümüş, uzunca bir yol katettikten sonra, sonunda varmış limana, havuza inmiş ve sonra da liman müdürünü sormuş, liman müdürünü beklerken bir taraftan da demir atmış teknelerden hangisini alabileceğini düşünmeye başlamış, büyük bir tekne olmayacağını biliyormuş, kralın ona verdiği belge bu konuda gayet açıkmış, islimle işleyen tekneler, şilepler ve savaş gemileri kesinlikle dışarıda bırakılmış, fakat şiddetli rüzgârlara ya da denizin nazına edasına katlanamayacak kadar küçük bir tekne de olmamalıymış, kral bu konuda da gayet açıkmış, Güvenli, denize açılabilecek bir tekne olsun, işte kralın dediği buymuş tamı tamına, sandallar, dubalar ve kayıklar, her ne kadar her biri, kullanıldığı yere göre, tam anlamıyla güvenli ve denize çıkabilir olsa da, sonuçta okyanusları aşmak için yapılmamış, fakat her nasılsa, insan bilinmeyen adaları okyanuslardan başka yerde bulmazmış. Az ötede, yol kenarındaki fıçıların arkasında saklanan temizlikçi kadın demir atmış teknelere göz gezdirmekteymiş, Bence şu olmalı, diye geçirmiş içinden, fikri sorulduğundan değil tabii ki, daha işe bile alınmamış bildiğimiz gibi, ama önce, kulak

verelim bakalım liman müdürü ne diyecek. Liman müdürü gelmiş, kağıtları okumuş, şöyle tepeden tırnağa bir güzel süzmüş adamı, sonra da kralın ihmal ettiği soruyu soruvermiş, Yelken açmayı bilir misin sen, kaptan ehliyetin var mı bakalım, ve adam da şöyle cevaplamış, Denizde öğrenirim yapmam gerekeni. Liman müdürü demiş ki, Tavsiye etmem böylesini, ben kendim de bir kaptanım ama ben bile kesinlikle eski bir tekneyle denize açılıp da tehlikeye atmazdım kendimi, Öyleyse binip açılabileceğim bir tekne ver bana, hayır, o olmaz, öyle bir şey istemem, yüzüne bakılacak bir şey ver bana, bana yakışsın, ben de ona yakışayım, Bir denizci gibi konuşuyorsun, ama sen bir denizci değilsin, Bir denizci gibi konuşuyorsam, demek ki bir denizciyim. Liman müdürü bir kez daha okumuş kralın gönderdiği kâğıtları ve ardından sormuş, Söyle bakalım neden istiyorsun şu tekneyi, Bilinmeyen adayı aramaya çıkmak için, Bilinmeyen ada kalmadı artık, Kral da bana böyle söyledi, Adalarla ilgili ne biliyorsa benden öğrenmiştir, Senin gibi bir deniz adamının, bilinmeyen ada kalmadı, demesi çok tuhaf geliyor bana, ben bir kara adamıyım ama

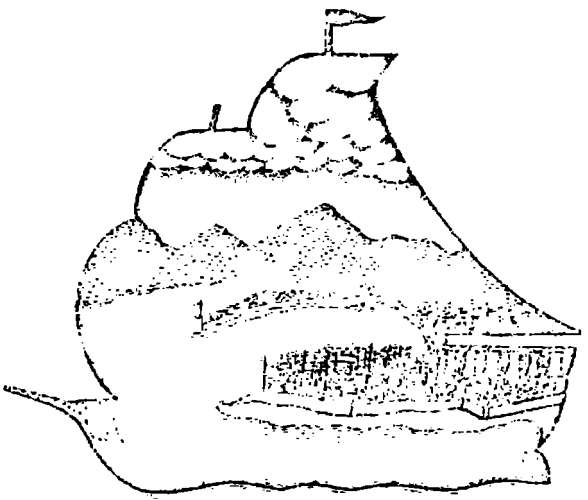
yine de bilinen adaların bile, ayak basılmadığı sürece, bilinmez olduğunu söyleyebiliyorum, Ama, eğer doğru anladıysam, bugüne kadar kimsenin ayak basmadığı bir ada aramaya gidiyorsun sen, Evet, hangisi olduğunu varınca bileceğim artık, Tabii eğer oraya varabilirsen, Şey, tekneler hep kazaya uğrar denizde, eğer benim de başıma bir felaket gelirse, liman kayıtlarına şu ve şu noktaya ulaştı diye yazmanı isterim, Dediğin her zaman bir yerlere vardığın mı, Eğer bunu bilmiyorsan sen sen olamazsın. Liman müdürü demiş ki, Sana ihtiyaç duyduğun tekneyi vereceğim, Hangisini vereceksin, Çok bahar görmüş bır tekne, herkesin bilinmeyen ada aramaya çıktığı zamanlardan kalma, Hangisiymiş o göster bakalım, Aslına bakılırsa birkaç tanesini bulmuş bile olabilir, Hani nerede, İşte orada. Temizlikçi kadın liman müdürünün nereyi işaret ettiğini görür görmez, feryat figan, fırlamış çıkmış fıçıların arkasından, O benim teknem, o benim teknem, gelin bu alışılmadık ve doğrusu, hiç de adilane olmayan hak iddiasını, mazur görelim, liman müdürünün işaret ettiği tekne, tam da onun gönlünden geçenmiş. Bir karavelaya benziyor, demış

adam, Az çok bu da bir karavela, diye onaylamış lıman müdürü, bir karavela olarak indi denize, birkaç kez tamir gördü, parçaları yenilendi, şimdi şekli şemali biraz değişti tabii, Ama o hâlâ bir karavela, Evet, şimdi de aslından pek farkı yokmuş doğrusu, Direkleriyle yelkenleri hazır, Bilinmeyen adaları aramaya çıktığında onlara ihtiyacın olacak. Temizlikçi kadın kendini tutamamış artık, Benim fikrimi soracak olursanız, bu tam bana göre bir tekne, Peki sen kimsin, diye sormuş adam, Beni hatırlamıyor musun, Hayır, hatırlamıyorum, Ben temizlikçi kadınım, Nereyi temizlersin sen, Kralın sarayını, Dılekler kapısını açan kadınsın sen, Ta kendisi, Peki neden geri dönüp kralın sarayını temizlemiyorsun, kapıları açmıyorsun, Çünkü asıl açmak istediğim kapılar çoktan açıldı, hem bundan sonra ben, sadece tekneleri temizleyeceğim, Yani benimle birlikte bilinmeyen adayı aramak istiyorsun, öyle mi, Sarayı kararlar kapısından çıkıp terk ettim, Madem öyle, git bir göz at bakalım bizim karavelaya, bunca zaman orada beklediğine göre, adamakıllı bir temizliğe ihtiyacı olmalı, ama martılara dikkat et, onlara güven olmaz, Benimle gelip tekne-

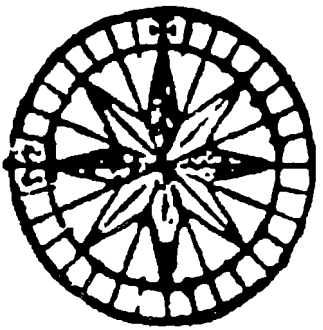
nin içinin nasıl olduğunu görmek istemez misin, Onun senin teknen olduğunu söylemiştin, Affet beni, inan sırf sevdiğimden söyledim, başka bir niyetim yoktu, Sevmek sahiplenmenin en güzel biçimidir herhalde, sahiplenmek ise, sevmenin en kötü biçimi. Liman müdürü bölmüş sohpetlerini, Anahtarları teknenin sahibine teslim etmem gerekiyor, söyleyin bu teknenin sahibi hanginiz, benim için fark etmez, kime olsa veririm, Teknenin anahtarı olur muymuş, diye sormuş adam, İçeri girmek için değil tabii, birkaç çekmece var, ambar var, kaptan köşkünde gözlerle seyir defteri var, Her şey şu kadına emanet, ben bir tayfa bulacağım, demiş adam ve yürüyüp gitmiş.

Temizlikçi kadın anahtarları teslim almak için liman müdürünün makam odasına gitmiş, sonra da tekneye çıkmış, iki şey çok işine yaramış teknede, saray süpürgesi ve martılarla ilgili nasihat, teknenin bir yanını rıhtımla birleştiren borda iskelesini yarıladığında, mahluklar gagalarını açıp, çılgınca feryatlarla, hücum etmişler üstüne, sanki oracıkta yutmak isterlermiş kadıncağızı. Kiminle uğraştıklarını bilmiyorlarmış. Temizlikçi kadın kovayı yere bırakmış, anahtarları göğsüne sıkıştırmış

bir güzel, borda iskelesinin üstünde dengesini bulduktan sonra, süpürgesini havaya kaldırmış, sanki elindeki eskilerin o devasa kılıçlarından biriymiş gibi, süpürgeyi bir o yana bir bu yana sallamaya başlamış, haydutların hepsinin tozunu attırmış. Ancak tekneye çıktıktan sonra anlayabilmiş martıların öfkesini, çünkü her bir yanda yuvalar varmış, birçoğu boşmuş bu yuvaların, terk edilmişler, bazılarının içinde hâlâ yumurta varmış, pek azının içindeyse, ağızları açık, yemek bekleyen yavrular, İyi hoş da, sanırım bu tekneyi terk etmeniz gerekecek, bilinmeyen adayı bulmak için sefere çıkan gemi, kümes gibi koyulamaz yola, demiş kadın. Boş yuvaları suya atmış, diğerlerini şimdilik olduğu yerde bırakmaya karar vermiş. Ardından kolları sıvamış ve güverteyi paspaslamaya koyulmuş. Güçbela bitirmiş başladığı işi, sonra gidip yelkenleri sermiş önüne, onca zaman denizden uzak kalmak, kudretli rüzgârlarca şişirilmemek ne gibi bir etki yapmış yelkenlerin dikiş yerlerine, ona bakmış. Yelken teknenin adeleleridir, bunu bilmek için rüzgârda nasıl da şişip gerildiklerini görmek gerekir, fakat, tüm diğer adeleler gibi, düzenli olarak kullanılmazlar-

sa, onlar da güçten düşer, zayıflar ve gevşer. Dikiş yerleri de yelkene kiriş gibi, diye geçirmiş içinden temizlikçi kadın, bu zanaati ne kadar çabuk öğrendiğini düşündükçe zevkten dört köşe oluyormuş kadıncağız. Dikiş yerlerinin nerelerde hasar gördüğünü teşhis etmiş ve şimdilik, özenle işaretlemiş oraları, çünkü daha dün, sarayda, uşakların çoraplarını yamamakta kullandığı iğne iplik, doğal olarak, böyle bir işe gelmezmiş. Diğer gözlerin boş olduğunu fark etmiş hemencecik. Barut gözünde hiç barut kalmaması, sadece, ta dipte, temizlikçi kadının ilk bakışta fare boku sandığı bir miktar kara toz olması hiç mi hiç kaygılandırmamış onu, çünkü gerçekten de, bilinmeyen bir ada aramaya çıkarken, savaşa gider gibi hazırlık yapmak gerekir diye bir yasa yokmuş, en azından bizim temizlikçi kadın bugüne kadar böyle bir yasa duymamış, bilmiyormuş. Asıl canını sıkan teknede bir lokma yiyecek olmamasıymış, yine de kendisi için üzülmüyormuş, çünkü sarayda, iyi öğrenmiş kırıntılarla idare etmeyi, asıl tekneyi teslim alan o adam için üzülüyormuş, pek yakında güneş batacakmış ve adam geri dönecekmiş karnı guruldaya guruldaya, tıp-

kı eve dönen her erkek gibi, sanki onlardan başka kimsenin midesi yok, sanki onlardan başka kimse ihtiyaç duymaz karnını doyurmaya, Ya mürettebatı hazır ettim deyip denizcilerle birlikte gelirse, kolay mı denizciyi doyurmak, ya getirirse tayfaları da yanında, diye yana yakma söylenmeye başlamış temizlikçi kadın, O zaman nasıl ederim bilmem.

Boşuna kaygılanıp yemiş kendi kendini. Tekneyi teslim alan adam rıhtımın öbür yanında göründüğünde, güneş okyanusun ötesinde daha yeni batmış. Elinde bir şeylerle geliyormuş, fakat tek başınaymış ve hayal kırıklığına uğramış gibi görünüyormuş. Temizlikçi kadın borda iskelesine, adamı beklemeye çıkmış, tam ağzını açmış, adama gününün nasıl geçtiğini soracakmış ki, adam kendisi konuşmaya başlamış, Merak etme, ikimize de yetecek kadar yiyecek getirdim, Peki ya denizciler, diye sormuş kadın, Kimse gelmedı benimle gördüğün gibi, Peki geleceğim diyen de mi çıkmadı, diye sormuş kadın, Başka bilinmeyen ada kalmadığını ve varsa bile, sanki hâlâ denizlerin karanlık olduğu günleri yaşıyormuşuz gibi, imkânsızın izinden gitmeye, gönüllerinin el

vermeyeceğini, okyanusta bir macera yaşamak için, evlerinin rahatını ve yolcu gemilerindeki güzel hayatı terk etmeyeceklerini söylediler, Peki sen onlara ne söyledin, Denizin her zaman karanlık olduğunu, Onlara bilinmeyen adadan hiç bahsetmedin mi, Nerede olduğunu bile bilmedikten sonra, nasıl anlatırım onlara bilinmeyen adayı, Ama bilinmeyen bir ada olduğundan hiç kuşkun yok, Tıpkı denizin suyunun karanlık olduğundan kuşkum olmadığı gibi, Gök hâlâ aydınlık ve su zümrüt yeşili, şimdı buradan baktığımda, deniz hiç de karanlık gibi görünmüyor gözüme, Seninki göz aldanması, bazen adalar suda yüzermiş gibi görünür insanın gözüne, ama aslında yüzdükleri falan yoktur, Eğer mürettebat olmazsa, nasıl altından kalkacaksın bu işin, Henüz bilmiyorum, Burada yaşayabiliriz, limana gelen tekneleri temizler bir iş uydururum kendime ve sen, Ve ben, Senin elinden de bir iş gelir, bir zanaat, bir meslek vardır bildiğin, Bir iş gelir elimden, gelirdi, eğer gerekirse yine gelir, ama benim istediğim bilinmeyen adayı bulmak, orada, o adada kim olduğumu bulmak istiyorum, Bilmiyor musun kim olduğunu, Eğer kendinden çıkamazsan,

asla bilemezsin kim olduğunu, Kralın âlimi, yapacak başka bir şeyi olmadığında, gelir yanı başıma oturur, beni seyrederdi uşakların çoraplarını yamarken, bazen de kendi kendine konuşmaya, ahkâm kesmeye başlardı, her adam bir ada derdi, ama bu sözlerin, bir kadın olarak benimle bir alakası olmadığından, hiç kulak vermedim sözlerine, sen ne diyorsun, Adayı görmek için adayı terk etmen gerekir diyorum, kendimizden kurtulamadığımız sürece kendimizi göremeyiz diyorum, Kendimizden kaçmadığımız sürece, demek istiyorsun, Hayır, bu aynı şey değil. Hava iyice kararmaya başlamış, suyun rengi yeşilden mora dönmüş aniden, şimdi temizlikçi kadının bile şüphesi olamazmış denizlerin karanlık olduğundan, en azından günün belli saatlerinde. Ahkâm kesmeyi kralın âlimlerine bırakalım, ne de olsa ahkâm keserek doyuruyor karnını, yemeğimizi yiyelim, fakat kadın aynı fikirde değilmiş, Önce tekneni gezmen gerekiyor, içine bir bak, dışarıdan gördün, içini görmedin daha, Söyle ne durumda tekne, Yelkenlerin dikiş yerlerini sağlamlaştırmak gerekiyor, Sintineye indin mi, tekne çok su alıyor mu, Dibinde birazcık su var, tekne

sallandıkça o da sallanıyor, ama bana kalırsa bu çok normal, Sen nereden öğrendin, Öğrendim işte, İyi ama nasıl, Liman müdürüne yelken açma konusunda söylediğin gibi, ben de bilmem gerekeni denizde öğrendim, Biz daha denize çıkmadık, Yine de suyun üstündeyiz, Ben yelken açma konusunda iki gerçek öğretmen olduğuna inanıyordum, biri deniz diğeri de tekneydi, Ve bir de gök, göğü unutuyorsun, Evet, tabii, gök, Rüzgârlar, Bulutlar, Gök, Evet gök.

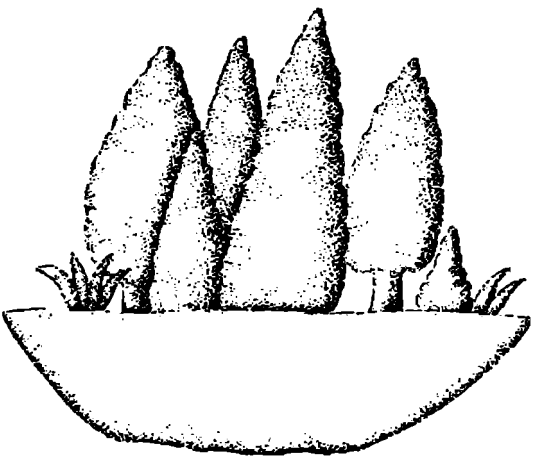
Çeyrek saatten az sürmüş gemiyi bir uçtan diğer uca gezmeleri, bir karavela, ne kadar değişmiş olursa olsun, uzun yürüyüşler için müsait değildir. Pek şirinmiş, demiş adam, ama şu mürettebat işini halledemezsem, kralın yanına geri dönüp artık onu istemediğimi söylemek zorunda kalacağım, Bak sana doğrusunu söyleyeyim, bu karşına çıkan ilk güçlük ve sen hemen pes ediyorsun, İlk güçlük üç gün boyunca kralı beklemekti ve ben pes etmedim, Eğer bizimle gelecek denizci bulamazsak, kendi başımızın çaresine bakmamız gerekir, Delisin sen, iki kişi bir başına yelken açamaz böyle bir tekneyle, neden, ben her zaman dümende olmalıyım ve sen, şey, nereden

başlayacağımı bilemiyorum, delilik bu, Bakarız bir çaresine, şimdi gidip yemeğimizi yiyelim. Kıç güvertesine çıkmışlar, adam hâlâ dert yanıyormuş kadının deliliğinden ve sonra temizlikçi kadın adamın getirdiği paketi açmış, bir somun ekmek, keçi sütünden yapılmış bir parça peynir, zeytin ve bir şişe şarap. Ay şimdi denizin üzerinde, bir karış ötelerindeymiş, serenlerin gölgesi düşmüş ve mayistra gelmiş ayaklarının dibine kıvrılmış. Karavelamız gerçekten de pek güzelmiş, demiş kadın, sonra düzeltmiş, Senin karavelan demek istedim, Bana öyle geliyor ki daha uzunca bir süre benim olmayacak, Yelken açsan da açmasan da, o senin teknen, kral onu sana verdi, Evet, ama ben tekneyi bilinmeyen adayı aramaya çıkmak için istemiştim ondan, Ama, bir kere böyle şeyler aceleye gelmez ki, her şeyin bir zamanı var, benim dedem hep derdi ki, denize açılmak isteyen önce karada karavanasını hazırlamalı, hem o bir denizci bile değildi, Mürettebat olmadan denize açılmamızın imkânı yok, Sen öyle diyorsan, Dahası, böyle bir seyahat için, bin bir türlü erzak temin etmek zorundayız, kım bilir nelere ihtiyacımız olacak, bilmiyoruz ki nerelere

götürür bizi bu deniz, Tabii ya, bundan sonra da doğru mevsimi beklemeye koyulacağız, denk getirip cezir zamanı demir alacağız, insanlar bize şans dilemek için rıhtımda toplanacak, Sen benimle alay ediyorsun, Yok, öyle değil, beni sarayın kararlar kapısından çıkmaya mecbur bırakan bir adamla alay etmem ben, Bağışla beni, Ve ne olursa olsun artık geri girmem o kapıdan içeri. Ay ışığı doğrudan temizlikçi kadının yüzüne vuruyormuş, Pek güzel, pek güzel, diye geçirmiş içinden adam, ama bu kez kastettiği karavela değilmiş. Kadın hiçbir şey düşünmemiş, adam hâlâ kapının önünde bekliyor mu, yoksa çoktan tutmuş mu evinin yolunu diye meraklanıp, ikide bir de kapıyı araladığı o üç gün süresince, düşünmesi gereken her şeyi bir güzel düşünmüş olmalı. Bir lokma ekmek ya da peynir, bir yudum şarap kalmamış geriye, zeytin çekirdeklerini denize atmışlar, güverte, temizlikçi kadın son bir paspas attıktan sonra ne kadar temizse, yine o kadar temizmiş şimdi. Bir istimbotun sireni basmış feryadı, sanki bir homurtuymuş bu ancak deniz canavarlarının becerebileceği, kadın demiş ki, Sıra bize gelince biz bu kadar şamata yapmayız öyle de-

ğil mi. Gerçi hâlâ limandalarmış ama, istimbot geçerken dalga gelmiş, okşayıp gitmiş tekneyi, adam demiş ki, Ama bizim dalgalarımız çok daha büyük olur tabii ki. İkisi birden gülmüş bunun üzerine, sonra susmuşlar, bir süre sonra aralarından biri belki artık yatsak iyi olur demiş, Çok uykum geldiğinden değil, öbürü de aynı fikirdeymiş, Yok yok, benim de uykum gelmedi, sonra yine susmuşlar, ay yükselmiş de yükselmiş, yükselmiş de yükselmiş, bir an gelmiş kadın demiş ki, Aşağıda ranzalar var, ve adam da demiş ki, Evet, işte o an güverteden aşağıya inmişler, aşağıda ise, Yarın görüşürüz, ben bu tarafa gidiyorum, demiş kadın ve adam cevap vermiş, Ben de şu tarafa gidiyorum, yarın görüşürüz, iskele ya da sancak tarafı dememişler, kim bilir, bu zanaate ikisi de yabancıydı, belki de ondan. Kadın geri dönmüş, Ah, unutmuşum, önlüğünün cebinden iki mum çıkarmış, Etrafı temizlerken buldum bunları, ama hiç kibritim yok, Benim var, demiş adam. Kadın mumları tutmuş, ikı elinde iki mum, adamsa kibriti yakmış, avcunun içine alıp korumuş kibritin alevini, aynısını eski fitillere de yapmış ardından, alev almış fitiller, mum

ışığı ayınki gibi usul usul büyümüş, temizlikçi kadının yüzünü nura boğmuş, adamın içinden geçeni söylemeye gerek var mı şimdi, Pek de güzelmiş, ama kadının düşündüğü şuymuş, Onun gözleri bilinmeyen adadan başka bir şey görmek istemiyor, işte insanın insanı yanlış anlamasına, insanın insana bakışını ters yorumlamasına tipik bir örnek, hele yeni tanışmış olanlar için, çok doğal bir şeydir bu. Kadın adama mumu uzatmış, demiş ki, Yarın görüşürüz, sonra da, iyi uykular, adam da aynı şeyi söylemek istemiş, birazcık değiştirmiş yine de, söylemek istediği, Tatlı rüyalar, diye çıkmış ağzından, biraz sonra, gideceği yere vardığında, ranzasında yatarken başka sözler gelmiş aklına, daha zekice, daha büyüleyici sözler, cümleler de gelmiş aklına, bir adamın, kendini bir kadınla yalnız bulduğu zamanlarda aklına getirdiği türden cümleler. Uykuya dalıp dalmadığını merak etmiş kadının, uyumasını zaman aldığındaysa, onu aradığını ama bir türlü bulamadığını hayal etmiş, ikisinin koca bir gemide kaybolduğunu düşlemiş, uyku yaman bir sihirbazdır, şeylerin dengesini altüst eder, uzaklık yakınlık diye bir şey kalmaz artık, yan yana yatan insanları

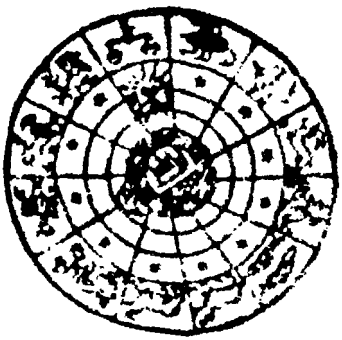
birbirinden ayırır, sonra onları bir araya getirir birbirlerini görseler de görmeseler de, kadın sadece birkaç adım ötesinde uyumaktaymış, yine de bir türlü ona ulaşamamış, halbuki ne kadar kolaydır iskeleden sancak tarafına gitmek.

Kadına tatlı rüyalar dilemişti, fakat tüm geceyi rüyalarla geçiren yine kendisi. Karavelasının açık denizlerde olduğunu düşlemiş, hem de anlı şanlı üç şişkin latin yelkeniyle, dalgalar arasından yol açıyormuş kendine, mürettebat gölgede otururken o dümenin başında idare ediyormuş teknesini. O tayfaların orada ne halt ettiğine akıl sır erdirememiş, bilinmeyen adayı aramak için onunla denize açılmayı reddeden adamlarla aynı adamlarmış oradakiler, onunla alay ettikleri için, ona öyle muamele ettikleri için pişmanlık duymuş olmalılar. Güvertede gezinen hayvanlar da çarpmış gözüne, ördekler, tavşanlar, tavuklar, akla gelen tüm kümes hayvanları, kimi yerdeki buğday tanelerini gagalamaktaymış, kimi de denizcilerden birinin attığı lahanayı kemırmekteymiş, onları gemiye aldığını hatırlamıyormuş, ama her nasılsa, orada olmaları ona çok doğal geliyormuş, öyle ya, nice olurmuş hali eğer bilinme-

yen ada kurak bir yer çıkarsa, geçmişte sıkça tekrarlanmamış mı bu hadise, en iyisi tedbirli olmak diye düşünmüş, ne de olsa, hepimiz biliriz, kafesin kapısını açmak ve tutup kulaklarından, çıkarıvermek tavşanı dışarı, dağda bayırda peşinde koşturmaktan çok daha kolaydır. Ambarın derinliklerinden kişneyen atlar, böğüren öküzler, anıran eşekler korosunun çıkardığı sesleri duyuyormuş, bu soylu hayvanların seslerinin hayati bir önemi varmış kaptanımızın üstlendiği ağır işte, peki nasıl girmişler oralara, mürettebatın güçbela sığıştığı bir karavelaya, nasıl olmuş da sığabilmiş bu kadar mahluk, derken rüzgâr birden yön değiştirmiş, mayistra sarkmış ve hafif hafif dalgalanmaya başlamış, dahası arkasında daha önce fark edemediği bir şey olduğunu anlamış, bir kadınlar topluluğu ki hiç saymamış ama, sayılarının denizcilerin sayısıyla aynı olduğunu bal gibi biliyormuş, hepsi de kadın işleriyle uğraşıyormuş, başka işlerle uğraşma zamanı gelmemiş daha onlar için, bunun bir rüya olduğu açık seçik ortada şimdi, gerçek hayatta böyle seyahat eder mi hiç insan. Tekneyi idare eden adamın gözleri temizlikçi kadını aramış, ama bir türlü

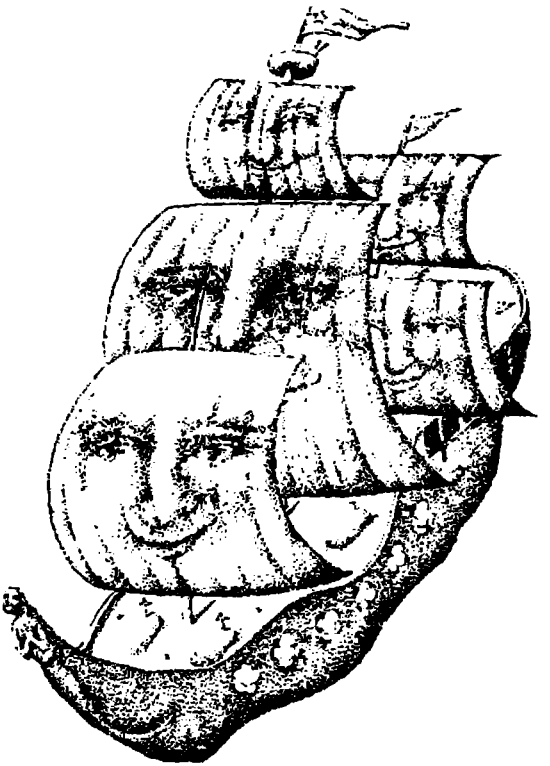

görememiş onu, Herhalde sancak tarafındaki ranzada, güverteyi paspaslamış yorulmuş, şimdi de dinleniyor olmalı, diye geçirmiş içinden, kendi kendini kandırıyormuş, çünkü nasıl bildiğini bilmese de, bal gibi biliyormuş işte, temizlikçi kadının son anda gelmekten vazgeçtiğini, rıhtıma atlayıp bağırmaya başladığını, Güle güle, güle güle, senin gözün bilinmeyen adadan başkasını görmez olmuş, bırakıyorum seni, fakat bu doğru değilmiş, şu an gözleri onu aramaktaymış ama bir türlü göremiyormuş kadını. İşte tam o an, göğü bulutlar sarmış ve yağmur başlamış, yağmur da yağdı ya artık, küpeşteye dizili içi toprak dolu çuvallardan bin bir türlü ot bitivermiş, çuvalların orada olmasının sebebı bilinmeyen adada yeteri kadar toprak bulamama korkusu değilmiş, bu yolla zaman kazanılır diye düşünmüş, adaya varır varmaz tüm yapmamız gereken meyve ağaçlarını dikmek, şimdi oldukları yerde büyüyen buğday tohumlarını alıp toprağa yerleştirmek ve dört bir yanı çiçek açacak şu goncalarla süslemek olacakmış. Tekneyi idare eden adam güvertedeki tayfalara iskân edilmemiş bir ada görüp görmediklerini soruyor işte, onlar da diyor ki yo-

la çıktıklarından beri hiç ada görmemişler, iskân edilmiş ya da edilmemiş, hiç ada yokmuş, ama karayı ve evleri gördükleri anda demir atmak istiyorlarmış, geminin demir atabileceği bir liman, bir de gülüp eğlenebilecekleri bir meyhane olsun yetermiş, burada sıkış tepiş olmuyormuş bu iş, böyle bir kalabalıkta eğlenmek mümkün değilmiş. İyi ama bilinmeyen adaya ne olacak, diye sormuş dümendeki adam, Bilinmeyen ada yok, sadece senin kafanda bir düşünce olarak var o, kralın haritacıları tüm haritaları gözden geçirdiler ve bilinmeyen ada kalmayalı uzun yıllar olduğunu duyurdular, Öyleyse, benimle denize açılmak yerine şehirde kalmalıydınız, Biz yaşayacak daha güzel bir yer arıyorduk ve senin seyahatini fırsat bildik, Siz denizci değilsiniz, Hiç olmadık ki, Tek başıma idare edemem ben bu gemiyi, Bunu kraldan bir tekne istemeden önce düşünmen gerekiyordu, deniz sana nasıl yelken açacağını öğretmez. Sonra dümendeki adam uzaktan karayı görmüş, geçip gitmeyi düşünmüş, serap görür gibi yapmaya karar vermiş, güya başka bir kara parçasının hayaliymiş gördüğü, ta dünyanın öbür ucundan kalkıp gelen bir hayal, ama hiç de-

nizci olmayan adamlar isyan etmiş, demir atmak istediklerini söylemişler, Bu ada haritada var, diye haykırmışlar hep bir ağızdan, bizi oraya götürmezsen seni öldürürüz. Ardından, karavela kendi kendine karaya doğru ilerlemeye başlamış, limana girmiş ve rıhtıma yanaşmış, Gidebilirsiniz, demiş dümendeki adam ve o an aşağıya atmışlar kendilerini, önce kadınlar terk etmiş tekneyi, sonra adamlar, öylece çekip gitmemişler, ördekleri, tavşanları ve tavukları da yanlarında götürmüşler, öküzleri, eşekleri ve atları da, martılar bile, birbiri ardına uçup gitmış, tekneyi terk etmiş, yuvalarını taşıyorlarmış gagalarıyla, böylesi daha önce hiç görülmemiş, ama her şeyin bir ilki vardır. Tekneyi idare eden adam bu göçü sessiz sedasız seyretmiş, onu terk edenlere hiçbir şey yapmamış, en azından ağaçları bırakmışlar ona, tohumları ve çiçekleri de, direkleri saran ve teknenin iki yanından salınan sarmaşıkları da. Tekneyi terk ederken yarattıkları kargaşa yüzünden, toprak dolu çuvallar yırtılmış ve toprak ortalığa saçılmış, yani tüm güverte tarla olmuş, sürülmüş ve ekilmiş, azıcık da yağmur yağsa pek ıyi ürün verecekmiş. Bilinmeyen adaya seyahat başladı-

ğından beri, dümendeki adamın bir kez bile yemek yediğim görmedik, herhalde bunun sebebi sadece bir rüya görüyor olması, sadece bir rüya, hele bir de rüyasında, bir parça ekmek ya da bir elma görseydi, tam bir kâşif olurdu, ama hepsi o kadar. Ağaçların kökleri geminin gövdesiyle birleşiyor şimdi, şu yelkenlerin gereksız olacağı günler o kadar uzak değil, rüzgârın tüm yapması gereken ağaçların tepesinde esmek olacak ve karavela hedefine varmak için yeniden yola koyulacak. Dalgaları yararak, usul usul yol alan bir orman şimdi o, bir orman ki, kimse bilmese de, kuşları cıvıl cıvıl ötmekte, bir yerlere saklanmış olmalılar, herhalde artık ışığa çıkmaya karar verdiler, tohumlar büyüyor ve şimdi hasat zamanı, kim bilir, belki de ondandır. Sonra adam dümeni kilitlemiş ve elinde bir orakla aşağıya, tarlaya inmiş, ilk başakları biçtiğinde, kendi gölgesinin yanında bir gölge daha olduğunu fark etmiş, kadının kollarının onu sardığını hissetmiş, bedenlerinin ve yataklarının bir olduğunu, artık kimse bilemezmiş buranın iskele mi sancak tarafı mı olduğunu. Sonra, güneş doğar doğmaz, adamla kadın karavelanın iki yanma beyaz harflerle bir

isim yazmaya gitmişler, henüz bir ismi yokmuş çünkü. Öğlene doğru, cezirle, Bilinmeyen Ada nihayet yelken açmış kendini aramaya.

José Saramago 1922'de Azinhaga, Ribatejo'da doğdu. Zorlu koşullar altında yetişen yazar, Lizbon'da eğitim gördü, fakat çocukluğunun büyük kısmını, yoksul bir köylü ailenin oğlu olması sebebiyle, kırsal kesimde geçirdi. Makinistlik eğitimi gördü ama redaktörlük, çevirmenlik, editörlük vb. işlerde çalıştı. 1979 yılında kendini tamamen yazmaya adadı. Yazdığı şiirler, oyunlar, öyküler, denemeler ve romanlar José Saramago'yu Portekiz'de yaşayan bir efsane haline getirdi. Eserleri yirmiden fazla dile çevrildi; Türkçe'ye de kazandırılan *Bütün İsimler*, *Baltasar ve Blimunda*, *İncil'deki İkinci İsa* gibi romanları ona dünyanın dört bir yanında okurlar kazandırdı.
Eserleriyle sayısız ödül kazanan yazar 1998 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü.

KDV dahil fiyatı: 1.500.000 TL.

"Adamın biri kralın kapısını çalmış ve demiş ki, Bana bir tekne ver..."

Adam niçin bir tekneye ihtiyaç duyuyor, tekneyle nereye gidecek, yolculuğu boyunca ona kim tayfalık edecek ve bu tekne nasıl bir yük taşıyacak? Bu çocuksu, masumane öykü, derin mimarisiyle birlikte ele alındığında birden kılık değiştiriyor ve Swift'i ya da Voltaire'i aratmayacak parlak bir felsefi metne dönüşüyor. Anlatı teknikleriyle sürekli oyunlar oynayan büyük yazar, okura bir kez daha büyük bir okuma zevki sunuyor.

Çeviren: E. Efe Çakmak

ISBN: 975-458-255-6
OTM: 11014801